

Knygų DVASIŲ NAMAI, FORTŪNOS DUKTĖ, PORTRETAS SEPIJA autorė

ISABEL
ALLENDE
SALA PO
VANDENYNŲ

ant jų kūnų, tamsių, tamsių, suakmenėjusių kaip gabalėliai Afrikoje sugaudytus vergus ir baltuosius iš Europos: katorgininkus, našlaičius, prostitutas ir maištininkus.

XVII šimtmečio pabaigoje Ispanija perleido Prancūzijai vakarinę salos dalį, ji, pervadinta Sen Domengu, vėliau tapo turtingiausia pasaulyje kolonija. Kaip tik tuo metu, kai ten atvyko Tulūzas Valmorenas, trečdalį Prancūzijos eksporto sudarė saloje gaminamos gėrybės: cukrus, kava, tabakas, medvilnė, indigas ir kakava. Baltųjų vergų nebeliko, bet užtat juodaodžių skaičiuota šimtais tūkstančių. Didžiausią plotą saloje užėmė cukranendrių, kolonijos saldžiojo aukso, plantacijos: kirsti ir malti cukranendres, sunkti jų syvus, anot plantatorių, buvo ne žmonių, o gyvulių darbas.

Sulaukęs dvidešimties metų, Valmorenas gavo tėvo ūkvedžio laišką, kuriuo buvo primygtinai kviečiamas atvykti į koloniją. Iš laivo išlipo apsirengęs madingiausiais drabužiais: nérinių rankogaliais, pudruotu peruku, aukštakulniais batais, – įsitikinęs, jog kelių perskaitytų pažintinio pobūdžio knygų pakanka per akis, kad galėtų kelias savaites šviesti tėvą. Atkeliavo drauge su liokajumi, tokiu pat dabita kaip ir jis, vežinas keliais drabužių ir knygų prikrautais lagaminais. Jis žavėjosi filosofais ir enciklopedininkais, pastaraisiais dešimtmečiais itin paveikusiais žmonių protus, ir pritarė kai kurioms jų liberalioms idėjoms: Ruso „Apie visuomenės sutartį“ buvo jo, aštuonio-likmečio, parankinė knyga. Vos išlipus iš laivo po ilgos jūros kelionės, ko nepasibaigusios tragiškai, Karibų jūroje užlėkus uraganui, jį ištiko pirmoji nemaloni staigmena: uoste nebuvo tėvo. Jį pasitikęs tėvo patikėtinis, paslaugus žydas, juodai apsirengęs nuo galvos iki kojų, jam paaiškino, kokių atsargumo priemonių būtina imtis keliaujant po salą, parūpino arklių, du nešulinius mulus mantai gabenti, varovą ir apsauginį, kurie jį lydėtų iki Sen Lazaro dvaro. Jaunuolis dar niekada nebuvo kėlęs kojos iš Prancūzijos ir nelabai kreipdavo dėmesį į visokias istorijas – beje, gana lėkštas, – kurias pasakodavo tėvas, retkarčiais atsilankydamęs namuose Paryžiuje. Jis nė neįsivaizda-

vo kada nors važiuosiąs į plantaciją: būta bežodžio susitarimo, kad tėvas kraus turtus saloje, o jis rūpinsis motina bei seserimis ir tvarkys prekybos reikalus Prancūzijoje. Gautame laiške būta užuominų apie pašlijusią tėvo sveikatą, ir Valmorenas pagalvojo, kad tikriausiai jis serga maliarija, bet ištisą dieną lėkęs, kiek įkerta, per pavojų kupiną salą ir pagaliau atvykęs į Sen Lazarą pamatė, kad tėvas miršta. Beje, sirgo jis ne maliarija, kaip manė sūnus, o sifiliu, kuris skynė be išskirties tiek baltuosius, tiek juodaodžius ir mulatus. Liga jau buvo pasiekusi tretinę stadiją, ir tėvas buvo beveik neįgalus, vaitojo visas apėjęs opomis, išklibusiais dantimis, kone netekęs nuovokos. Žvėriškos gydymo priemonės leidžiant kraują, naudojant gyvsidabrio tepalą ir prideginant penį raudonai įkaitinta viela nė kiek negelbėjo, bet jis vis tiek nenorėjo jų atsisakyti, lyg atlikdamas savotišką atgailą. Penkiasdešimties metų atrodė kaip nukaršęs senis, nusišnekėdavo duodamas prieštaringus nurodymus, tysojo hamake su savo jaukintinėmis, dviem juodaodėmis paauglėmis, vos sulaukusiomis brandos amžiaus.

Įsakęs vergams iškrauti mantą ir palikęs juos prižiūrėti liokajų, dabitą, kuris, vos ištvėręs kelionę laivu, išsigando atsidūręs tokioje puslaukinėje aplinkoje, Tulūzas Valmorenas išjojo apžvelgti savo plačių valdų. Apie darbą cukranendrių plantacijose jis nieko neišmanė, vis dėlto, apjojus savo žemes, jam pakako proto suprasti, kad vergai miršta badu, o ūkis laikosi tik todėl, jog pasaulis vis godžiau vartoja cukrų. Pasklaidžius buhalterijos knygas, jam paaiškėjo, kad tėvo finansiniai reikalai visiškai pašliję ir kad jis nesugebės Paryžiuje išlaikyti artimųjų taip prabangiai, kaip to reikalauja jų luomas. Gamyba buvo pasiekusi kritinę ribą, vergai krito kaip musės, jis neabejojo, kad prižiūrėtojai vagia, naudodamiesi visiškai pašlijusia šeiminingo sveikata. Jis prakeikė savo likimą ir ryžosi pasiraitojęs rankoves griebtis darbo, apie kurį nė vienas jo aplinkos jaunuolis nebūtų nė pagalvojęs: dirbti privalu kito luomo žmonėms. Pirmiausia, pasitelkęs į pagalbą tėvo patikėtinį, turintį gerus ryšius su bankininkais, gavo stambią paskolą, paskiau nusiuntė prižiū-

rėtojus į plantacijas dirbti petys į petį su tais, kuriuos anksčiau galavo, ir vietoj jų paskyrė kitus, dar nespėjusius sužvėrėti, panaikino dalį bausmių ir pasamdė veterinarą, kuris praleido Sen Lazare du mėnesius, stengdamasis bent šiek tiek apgydyti juodaodžius. Veterinaras nesugebėjo išgelbėti jo liokajaus, kurį greičiau nei per trisdešimt aštuonias valandas pakirto ūmus viduriavimas. Valmorenas išsiaiškino, kad tėvo plantacijoje vergai išgyvena vos pusantrų metų, daug mažiau negu kitur: jie arba pabėga, arba miršta nuo išsekimo. Moterys gyvena ilgiau nei vyrai, bet plantacijose prasčiau dirba sekinantį darbą ir, negana to, dažnai pastoja. Diduma vaikų mirdavo, tad plantatoriai laikėsi nuomonės, kad juodaodžių gimstamumas labai žemas ir nenaudingas. Tikėdamasis ilgai netrukus vykti namo, jaunasis Valmorenas greitosiomis atliko būtinas pertvarkas, nekurdamas jokių ateities planų ir per daug nesigilindamas į reikalus, bet po kelių mėnesių, tėvui mirus, norom nenorom turėjo pripažinti įkliuvęs į spąstus. Jis neketino palikti savo kaulų uodų apniktoje kolonijoje, tačiau, išvykęs be laiko, būtų netekęs plantacijos, o drauge ir pajamų, užtikrinančių deramą visuomeninę padėtį Prancūzijoje.

Valmorenas neskubėjo sueiti į artimesnę pažintį su kitais kolonistais. *Les grands blancs**, kitų plantacijų savininkai, laikė jį išpuikėliu, neilgai užsibūsančiu saloje, todėl labai nustebo išvydę jį purvinais batais, nudegusį saulėje. Antipatija buvo abipusė. Valmoreno akimis žiūrint, visi tie prancūzai, atsikėlę į Antilus, buvo prasčiokai, visiška priešingybė jo buvusiai aplinkai, kur visi žavėjosi pažangiomis idėjomis, mokslo ir meno naujienomis ir niekas nekalbėjo nei apie pinigus, nei apie vergus. Iš „proto amžiaus“, viešpataujančio Paryžiuje, jis pakliuvo į pirmąją smurto pasaulį, kur gyvieji ir mirusieji ėjo ranka rankon. Neužmezgė jis draugystės nė su *les petits blancs***, kurių vienintelis turtas buvo balta oda, tais pavydo ir pagiežos

* Baltieji turčiai (*pranc.*).

** Baltieji skurdžiai (*pranc.*).

pritvinkusiais vargetomis, jo žodžiais tariant. Suplaukę iš visų pasaulio kraštų, nežinia kokio luomo ir kokios praeities, geriausiu atveju jie vertėsi prekyba, amatais, tarnavo kariuomenėje, laivuose, būta ir smulkių valstybės tarnautojų, ir menkos dorovės vienuolių, bet pasitaikydavo ir piktadarių, sąvadautojų, galvažudžių ir plėšikų, kiekviename Karibų kampelyje darančių niekšybes. Su tokiais žmonėmis jis neturėjo nieko bendra.

Mulatai, laisvieji ir paleistiniai, pagal baltųjų kraują buvo susiskirstę į daugiau nei šešiasdešimt visuomenės grupių. Valmorenas taip ir neišmoko jų skirti pagal odos atspalvį, neišiminė nė kaip vadinami žmonės, gimę susimaišius dviem rasėmis. Paleistiniai neturėjo politinių galių, užtat maudėsi piniguose, todėl jų nekenė baltieji skurdžiai. Kai kurie pelnėsi sau pragyvenimą neteisėtais verslais – nuo kontrabandos iki prostitucijos, kiti, Prancūzijoje baigę mokslus, buvo turtingi, turėjo žemių ir vergų. Nepaisant odos atspalvio, visus mulatus vienijo bendras troškimas pritaipyti prie baltųjų ir įgimta panieka juodaodžiams. Vergai, dešimtkart gausesnį už visus baltuosius ir paleistinius, buvo tuščia vieta tiek kolonistų akimis žiūrint, tiek skaičiuojant salos gyventojus.

Kadangi nederėjo gyventi suvis atsiskyrus, Tulūzas Valmorenas retkarčiais lankydavosi pas kai kuriuos *grands blancs*, gyvenančius Le Kape, artimiausiame mieste. Išvykęs ta pačia proga apsipirkdavo, o prireikus užsukdavo į Kolonijų tarybą pasisveikinti su savo luomo žmonėmis, kad ten nepamirštų jo vardo, bet posėdžiuose nedalyvaudavo. Be to, naudodamasis proga, eidavo į teatrą pažiūrėti operetės, į šventes, kur susidurdavo su *cocottes* – laisvo elgesio moterimis, putliomis prancūzėmis, ispanėmis ir mišrūnėmis, naktinio gyvenimo valdovėmis, taip pat su tyrinėtojais ir mokslininkais, kurie užklydavo į salą plaukdamis kur kas įdomesnių kraštų link. Sen Domengas neviliojo keliautojų, bet retkarčiais čia atvykdavo Antilų gamtos arba ūkio tyrėjų, ir Valmorenas kviesdavosi juos į Sen Lazarą, trokšdamas – nors ir trumpai – vėl pasidžiaugti pokalbiais apie išskilesnius dalykus, kurie kadaise skaidrindavo jo dienas

Paryžiuje. Praslinkus trejiems metams po tėvo mirties, jis galėjo didžiudamasis aprodėti savo valdas: tą užkaborį, kur anksčiau paliegę juodaodžiai klupinėdavo tarp išdžiūvusių cukranendrių, jis pavertė pačia našiausia iš visų aštuonių šimtų salos plantacijų, penkeriopa padidino nevalyto cukraus eksportą, įrengė spirito varyklą ir ėmė gaminti statinaites rinktinio romo, nepalyginti geresnio, nei paprastai gerdavo. Jo svečiai praleisdavo vieną kitą savaitę dideliame kaimiškame mediniame name, visa galva pasinėrę į gyvenimą gamtoje ir iš arti pažindami cukraus išradimo stebuklą. Jodinėdavo raiti po aukštos žolės prižėlusias pievas, kur grėsmingai švilpaudavo vėjas, dusdami nuo kaitrios Karibų drėgmės, po plačiakraštėmis skrybėlėmis slėpdamiesi nuo karštos saulės, o tuo metu vergai, panašūs į ištišusius šešėlius, kirsdavo cukranendres palei pat žemę, stengdamiesi nepažeisti šaknų, kad ataugtų naujos atžalos. Iš tolo jie atrodė nelyginant vabzdžiai marguose laukuose tarp dvigubai aukštesnių cukranendrių. Miestiečiai, matę nebent baltutėlius cukraus kristalus tirpstant kavos puodelyje, žavėdamiesi stebėdavo, kaip juodaodžiai sunkiai triūsia: valo kietus stiebus, kiša juos į dantytas mašinas, traiško spaustuvais ir dideliuose variniuose katiluose verda syvus, virstančius tamsiu sirupu. Svečiai pasakodavo Valmorenui, kas vyksta Europoje, kuri kasdien vis labiau tolo nuo jo, dėstydamas apie naujausius technikos ir mokslo laimėjimus, apie labiausiai paplitusias filosofines idėjas. Jie atverdavo langą į pasaulį ir išvykdami palikdavo dovanai vieną kitą knygą. Valmorenas džiaugdavosi svečiais, bet dar labiau džiaugdavosi jiems iškeliavus: jam nereikėjo nei jo paties, nei plantacijos gyvenimo liudytojų. Svetimšaliai bjaurėjosi vergija, drauge žiūrėdami į juodaodžius su ligistu smalsumu, ir tai žeidė jo savimeilę, nes jis laikė save teisingu šeiminingu: jeigu jie žinotų, kaip kiti plantatoriai elgiasi su savo vergais, tikriausiai jam pritartų. Jis neabejojo, kad ne vienas jų grįš į civilizuotą pasaulį, tapęs vergijos priešininku ir pasiryžęs agituoti žmones atsisakyti cukraus. Jeigu anksčiau, prieš atvykdamas į salą, būtų daugiau žinojęs apie juodaodžių išnaudojimą, irgi

būtų piktinęsis vergija, bet apie tai tėvas niekada neužsimindavo. Dabar, jausdamas atsakomybę už šimtą vergų, laikėsi kitokios nuomonės.

Pirmieji metai prabėgo gelbstint Sen Lazarą nuo pražūties, ir Tulūzas Valmorenas negalėjo niekur išvykti iš kolonijos. Su motina ir seserimis nepalaikė beveik jokio ryšio, nebent retkarčiais pasikeisdavo mandagumo laiškais apie kasdienį gyvenimą ir sveikatą.

Dukart bandė pasisamdyti ūkvedį, atvykėlį prancūzą, – kreolai turėjo blogą vardą, – ir abusyk nepasisekė: vienas mirė gyvatės įkirstas, kitas pernelyg susigundė romu ir sugulovėmis, kol pagaliau atvažiavo žmona jo gelbėti ir nieko nepaisydama išsivežė. Tuomet jis pasisamdė Prosperą Kambrę, kaip ir visi laisvieji kolonijos mulatai atitarnavusį trejus privalomus metus apsaugos daliniuose – *la Marechaussée*, – kurių paskirtis buvo prižiūrėti, kad nebūtų pažeidžiami įstatymai, palaikyti tvarką, rinkti mokesčius ir gaudyti pabėgusius vergus. Neturėdamas nei pinigų, nei globėjų, Kambrė manėsi duonos kąsnį nedėkingu amatu – vaikėsi juodaodžius tame nesvetingų girių ir skardžių kalnų krašte, kur netgi mulai atsargiai statydavo kojas. Veidas jo buvo geltonas, rauplėtas, plaukai susiraitę, rūdžių spalvos, akys žalsvos, visada piktos, balsas melodingas ir švelnus, visiškai nederantis prie šiurkštaus būdo ir galvažudžio išvaizdos. Iš vergų reikalaudavo aklo nuolankumo, o prieš vyresnius keliais šliaužiodavo. Iš pradžių jis bandė pelnyti Valmoreno malonę regzdamas intrigas, bet netrukus suprato, kad juodu skiria rasinė ir luominė bedugnė. Valmorenas jam pasiūlė gerą algą, galimybę rodyti savo valdžią ir miglotai pažadėjo kada nors paskirti prižiūrėtojų viršininku.

Tuomet jis jau turėjo daugiau laiko skaityti, joti į medžioklę ir važinėti į Le Kapą. Ten susipažino su laisvąja mulata Violeta Buazjė, paklausiausiu miesto *cocotte*, afrikiečių kilmės, bet iš pažiūros – tikra baltąja. Anot gandų, ji buvo švari ir sveika, tad jam bent jau negrėsė pavojus baigti gyvenimą kaip tėvui – „ispaniškąja liga“ užkrėstu krauju.

Nakties paukštė

Violetos Buazjė motina, žavi mulatė, irgi kurtizanė, mirė dvidešimt devynerių, kardu perverta pavydo apakinto prancūzų karininko: greičiausiai tai buvo Violetos tėvas, nors to niekas nepatvirtino. Motinos prižiūrima, mergina pradėjo verstis šiuo amatu būdama vienuolikos, trylikos, kai žuvo motina, jau puikiai išmanė įmantrių malonumų meno paslaptis, o penkiolikos lenkė visas varžoves. Valmorenas stengėsi negalvoti, su kuo dūksta drauguzė jam išvykus, juo labiau kad neketino pirktis išimtinės teisės. Jis susižavėjo Violeta, nepasėda ir kvatokle, bet jam užteko blaivaus proto vaizduotei pažaboti, priešingai nei karininkui, sužlugdžiusiam savo karjerą ir susitepusiam vardą. Daugių daugiausia nusiveždavo ją į teatrą ir vyrų pobūvius, kur nedalyvaudavo baltosios moterys, ir spindintis jos grožis traukdavo visų žvilgsnius. Pavydas, kurį keldavo visiems vyrams puikuodamasis su ja už parankės, teikdavo jam ligištą pasitenkinimą, daugelis būtų pasiruošę paaukoti gerą vardą, kad tik galėtų su Violeta praleisti ne vieną kitą valandą, kaip buvo įprasta, o visą naktį, tačiau ši privilegija priklausė jam vienam. Bent jis taip manė.

Drauge su vienu kitu drabužiu, būtinu jos amatui, jaunoji moteris iš motinos paveldėjo trijų kambarių būstą name netoli Kliunjį aikštės, antrame aukšte, su balkonu lelijų formos kaldintos geležies turėklais. Ten ir gyveno kartu su Lula, vergė afrikiete, stambia, vyriško kūno sudėjimo moteriške, atliekančia ir tarnaitės, ir apsaugininkės pareigas. Karščiausiomis dienos valandomis Violeta ilsėdavosi arba gražindavosi: dary-

davosi masažus su kokoso pienu, aliejaus vones plaukams, su cukraus pasta šalindavo nepageidaujamus plaukelius, gerdavo žolelių arbatą balsui ir akims skaidrinti. Įkvėpimo valandėlėmis kartu su Lula gamindavo kvepiančius kremus odai, migdolų muilą, skaistalus bei baltalus ir pardavinėdavo juos draugėms. Dienos slinkdavo lėtai ir tingiai. Vakarop, atvėsus, kai saulės spinduliai jau nebegalėdavo pakenkti odai, eidavo pasivaikščioti, jei būdavo geras oras, arba sėsdavo į dviejų vergų nešamą palankiną, kuri skolindavosi iš kaimynės, kad neišsiteptų į arklių mėšlą ir nereiktų klampoti per apšnerkštas ir dumblynas Le Kapo gatves. Rengdavosi gana kukliai, kad nesuerzintų moterų: nei baltosios, nei mulatės ramia širdimi nepakęsdavo varžovių. Užsukdavo į parduotuves apsipirkti arba traukdavo į uostą iš jūreivių įsigyti kontrabandinių prekių, apsilankydavo pas siuvėją, kirpėją, artimiausias drauges. Prasimaniusi dingstį išgerti sulčių, užeidavo į kokį nors viešbutį arba kavinę, kur visada pasitaikydavo vyriškių, nusiteikusių pakviesti ją prie savo staliuko. Ji artimai pažinojo pačius įtakingiausius kolonijos baltuosius, netgi aukšto rango karininkus ir patį gubernatorių. Paskiau grįždavo namo tinkamai pasiruošti darbui, o tam sugaišdavo porą valandų, nes tai būdavo ne taip jau paprasta. Ji turėjo gausybę įvairiaspalvių suknelių, pasiūtų iš prašmatniausių Europos ir Rytų šalių audinių, priderintų batelių ir rankinių, plunksnomis padabintų skrybėlaičių, siuvinėtų kiniškų skarelių, kailinių apsiaustų, kuriuos vilkdavo žeme, nes vilkėti jais tokio klimato krašte buvo neįmanoma, ir visą skrynį pigių papuošalų. Kiekvieną vakarą laimingas eilinis bičiulis – taip vadinavo savo klientus – vesdavosi ją žiūrėti kokio nors reginio ir vakarienauti, paskiau – į pobūvį, kuris užsitęsėdavo iki paryčių, ir galiausiai palydėdavo namo, kur ji jausdavosi saugi, nes netoliese ant šiaudinio čiužinio miegodavo Lula ir prireikus pašaukta akimoiu išgrūsdavo pro duris įsismarkavusį vyriškį. Jos kaina visiems buvo gerai žinoma ir neaptariama: „bičiulis“ padėdavo pinigų į lakuotą skrynelę, stovinčią ant stalo, ir nuo sumos priklausydavo artimiausio pasimatymo data.

Nišoje tarp dviejų sienos lentų, vien Lulai žinomoje vietoje, Violeta slėpė zomšinį maišelį su vertingomis brangenybėmis – kai kurias padovanojo Tulūzas Valmorenas, kuriam kuo mažiausiai buvo galima prikišti šykštumą, – ir keliolika per ilgą uždirbtų auksinių monetų, vieninteles savo santaupas ateičiai. Ji labiau mėgo dabintis pačios pasidarytais papuošalais, kad negundytų vagių ir nesukeltų apkalbų, tačiau prisisegdavo brangenybes, eidama pasilinksminti su jas padovanojusi vyriškiu. Visada mūvėdavo kuklų žiedelį su senovine opalo akimi, tą patį, kurį jai užmovė prancūzų karininkas Etjenas Relė, savotiškai su ja susižadėdamas. Susitikdavo jie labai retai, nes jis gyveno balne, vadovaudamas savo daliniui, o kai atvykdavo į Le Kapą, ji atidėdavo visus pasimatymus su savo bičiuliais ir visą laiką skirdavo jam. Relė buvo vienintelis vyras, su kuriuo ji jausdavosi saugi. Tulūzas Valmorenas nė neįtarė, kad jiedu su tuo šiurkščiu kariu – vieninteliai, kuriems tenka garbė su Violeta praleisti ištisą naktį. Jai niekad neteko nei aiškintis, nei teikti kuriam nors pirmenybės, nes jiedu niekada nebuvo atvykę į miestą tuo pačiu metu.

– Ką man daryti su tais vyrais, kurie laiko mane sužadėtine? – kartą Lulos paklausė Violeta.

– Tokie dalykai išsisprendžia savaime, – atsakė vergė, giliai užsitraukdama namudinį cigarą.

– Arba baigiasi kraujo praliejimu. Ar pamiršai mano motiną?

– Tau niekada to neatsitiks, angele, kol aš esu čia ir tave saugau.

Lula sakė teisybę: laikas pats viską išsprendė, vieną gerbėją nustumdamas į šalį. Po kelerių metų santykiai su Valmorenu peraugo į švelnią draugystę, išblėsus tai aistrai, kuri liepsnojo pirmaisiais pažinties mėnesiais, kai jis galėdavo nuvaryti žirgą, šuoliais lėkdamas jos apkabinti. Sumažėjo ir brangių dovanų, o kartais, atjojęs į Le Kapą, suvis nenorėdavo su ja pasimatyti. Violeta jam nepriekaištaudavo, puikiai suvokdama, kad jų santykiai turi aiškiai apibrėžtas ribas, ir nežadėjo atsisakyti pažinties, naudingos abiem.

Kapitonas Etjenas Relė garsėjo kaip nepaperkamas toje aplinkoje, kur kyšininkavimas buvo priimtinas, garbe prekiaujama, įstatymai leidžiami tik todėl, kad būtų pažeidinėjami, ir vyravo nuomonė, jog tas, kuris nepiktnaudžiauja valdžia, yra jos nevertas. Būdamas sąžiningas, jis nesugebėjo pralobti kaip visi kiti, užimantys panašią padėtį, ir netgi pagunda prisigrobti bent jau tiek pinigų, kad galėtų išvykti gyventi į Prancūziją, kaip buvo žadėjęs Violetai Buazjė, nepaskatino jo nusižengti tam, ką jis vadino kario garbe. Jis nedvejodamas mūšyje būtų paaukojęs savo karių gyvybę arba netgi kankinęs vaiką, stengdamasis išgauti reikalingų žinių iš jo motinos, tačiau niekada nebūtų gviešęsis nesąžiningai uždirbtų pinigų. Jis itin saugojo savo garbę ir orumą. Troško išsivežti Violetą ten, kur niekas nė neįtartų, jog ji manėsi pragyvenimą nedoru amatu ir jog ji maišyto kraujo: netgi Antiluose tik labai įgudę žmonės galėjo įspėti, kad po jos šviesia oda teka afrikietiškas kraujas.

Violeta nelabai žavėjosi mintimi keliauti į Prancūziją, nes žiemos šalčių bijojo labiau nei piktų liežuvių, kurie jai buvo nebaisūs, bet vis dėlto sutiko su juo važiuoti. Kapitono Relė apskaičiavimu, taupiai gyvendamas, neatsisakydamas dosniai apmokamų itin pavojingų užduočių ir sparčiai kopdamas karinės hierarchijos laiptais, jis galėtų įkūnyti savo svajonę. Be to, tikėjosi, kad iki tol Violeta subręsianti ir paliausianti traukti kitų vyrų dėmesį savo įžūliu kvatojimu, pašėlusiai šelmišku juodu akių žvilgsniu ir gašlia eiseną. Žinoma, ji niekada neliks nepastebėta, bet galbūt sugebės būti gera atsargos karininko žmona. *Madame Relė...* Jis gardžiavosi tais dviem žodžiais, kartodamas juos kaip burtažodžius. Sprendimas vesti ją buvo anaip tol ne kruopščiai apgalvotos strategijos išdava kaip visas jo gyvenimas, priešingai, postūmį davė tokia įtaigi nuojauta, kad jis niekada ja nesuabejojo. Jis nebuvo sentimentalus, bet ilgainiui išmoko kliautis instinktu, labai pravarčiu kare.

Jis susitiko Violetą prieš keletą metų, vieną sekmadienį, prekyvietėje, žmonių ir gyvulių grūstyje, aplink šūkaujant pardavėjams. Varganame klajojančiame teatre, ant pakylės su

violetinių skarmalų stogu, mūdravo arabeskomis tatuiruotas vyriškis dideliaisiais ūsais, o berniūkštis visa gerkle garsino jo gebėjimus, skelbdamas jį esant pačiu galingiausiu Samarkando burtininku. Šis apgailėtinas reginys nebūtų patraukęs kapitano dėmesio, jeigu visu grožiu nebūtų suspindėjusi Violeta. Kai burtininkas pakvietė ką nors ateiti scenon, ji prasiskynė kelią pro žiūrovus ir užlipo ant pakylos vaikiškai džiūgaudama, juokdamasi ir mosuodama visiems vėduokle. Ką tik sulaukusi penkiolikos metų, visa povyza ir elgesiu labiau panėšėjo į patyrusią moterį: to klimato zonoje mergaitės – kaip ir vaisiai – subręsta labai greitai. Pakludama mago nurodymams, Violeta palengva įsirangė į egiptietiškais rašmenimis išmargintą skrynią. Šauklys, turku perrengtas dešimtmetis juodaodis, užvožė dangtį ir įkabino dvi dideles spynas, o dar vienas žiūrovas, pakviestas į sceną, patikrino, ar skryn timerai užrakinta. Samarkando burtininkas keliskart mostelėjo apsiaustu, paskiau padavė raktus pašauktam žiūrovui ir paprašė atrakinti skrynią. Atvožus dangtį, visi pamatė, kad merginos nebėra skrynioje, o netrukus, sudundėjęs būgnams, juodaodis berniūkštis paskelbė ją stebuklingai apsireiškus užpakaly žiūrovų. Visi atsigręžė ir, išsižioję iš nuostabos, išvydo merginą, kuri, atėjusi iš nebūties, kuo ramiausiai vėdavosi užkėlusį koją ant statinaitės.

Etjenas Relė iš pirmo žvilgsnio suprato, kad nepajėgs iš širdies išrauti šios šilkais tviskančios, saldžios kaip medus merginos. Pajuto, lyg kažkas būtų sprogę krūtinėje, burna išdžiūvo, jis nebesusivokė, kur esąs. Tik vargais negalais suėmęs save į rankas, pagaliau grįžo tikrovėn ir susivokė stovįs prekyvietėje, žmonių spūstyje. Stengdamasis nusiraminti, giliai įkvėpė drėgno vidurdienio oro, prasmirdusio sušvinkusia žuvimi ir saulėje vytinama mėsa, supuvusiais vaisiais, šiukšlėmis ir gyvulių mėšlu. Jis nežinojo, kuo vardu mergina, tačiau sumetė, jog būsią nesunku sužinoti, ir tarė sau, kad ji tikriausiai netekėjusi, nes nė vienas vyras neleistų žmonei taip lengvapėdiškai elgtis žmonių akyse. Ji buvo tokia nuostabi, kad į ją kryo visų žvilgsniai, tad, išskyrus Relė, įgudusį pastebėti menkiausių smulkmenų, niekas

neperprato burtininko gudrybės. Kitomis aplinkybėmis jis gal ir būtų susidomėjęs tuo triuku ir visiems atskleidęs, jog skrynia dvigubu dugnu, o pakylęs grindyse išpjauta anga, bet dabar pagalvojo, kad mergina – tikriausiai burtininko bendrininkė, ir nutarė verčiau apsaugoti ją nuo žiūrovų pykčio. Jis nepasilikto žiūrėti, kaip tatuiruotas čigonas trauksiąs iš butelio beždžionę nei kaip būsianti nukirsta galva žiūrovui, kuris sutiks padėti burtininkui, kaip skelbė šauklės berniūkštis. Alkūnėmis prasiskynęs kelią per minią, jis nuskubėjo įkandin merginos, kuri sparčiai tolo, įsikibusi į parankę uniformuotam vyriškiui, ko gero, jo pulko kareiviui. Nesugebėjo jos pasivyti, nes kelią užtvėrė juodaodė raumeningomis rankomis, apmaustytomis pigutėlėmis apyrankėmis: atsistojusi priešais pareiškė, kad jam teksią užimti vietą eilės gale, nes jis – ne vienintelis, įsižiūrėjęs į jos poniją Violetą Buazjė. Išvydusi sutrikusią kapitono išraišką, pasilenkusi pakuždėjo jam į ausį, kiek jis turėtų jai įsprausti į saują, kad įrašytų ją pirmuoju ateinančios savaitės svečiu. Taip jis susivokė įsimylėjęs vieną kurtizanių, išgarsinusių Le Kapą visoje saloje.

Kapitonas Relė pirmąsyk atėjo į Violetos Buazjė namus nei gyvas, nei miręs, ką tik išlyginta uniforma, nešinas buteliu šampano ir kuklia dovanėle. Padėjęs užmokestį Lulos nurodyton skrynelėn, nusiteikė per dvi ateinančias valandas pastatyti korton ateitį ir laimėti. Lula kukliai pasišalino, ir jis liko vienas. Stovėjo pasrūvęs prakaitu tvankioje, baldų prigriztoje mažytėje svetainėje, jausdamas, kaip lengvai pyksta širdis nuo salsvo vazoje sudėtų prinokusių mangų kvapo. Violetos teko laukti ne ilgiau kaip dvi minutes. Tyliai įsėlinusi į kambarį, atkišo jam abi rankas ir įdėmiai nužvelgė ją prisimerkusi, vos pastebimai šypsodamasi. Relė suspaudė jos ilgus laibus pirštus, nenumanydamas, ką daryti toliau. Ji atšlijo ir, paglosčiusi jam veidą, pasijuto pamaloninta, jog, eidamas pas ją, jis nusiskuto, ir tuomet mostu paprašė atkimšti butelį. Jis ištraukė kamštį, šampanas ištryško ir, jai nespėjus prikišti taurės, aptėškė riešą. Drėgnais pirštais ji perbraukė jam per kaklą, ir Relė vos susivaldė nenulaižęs lašų,

spindinčių ant neprilygstamo grožio rankų, tačiau sėdėjo kaip prikaltas, lyg paralyžiuotas, netekęs žado. Ji prisipylė taurę, bet nė nesiurbtelėjusi pastatė ją ant staliuko šalia sofos, paskiau priėjusi įgudusiais pirštais atsagstė storo audinio uniforminį švarką. „Nusivilkite, čia karšta. Ir batus nusiaukite“, – pridūrė, paduodama jam kinišką chalata su tapytomis gervėmis. Relė pasirodė nepadoru taip rengtis, bet vis dėlto apsilviko ant marškinų, painiodamasis plačiose rankovėse, paskiau sutrikęs atsisėdo ant sofos. Įpratęs vadovauti, dabar jis suprato, kad tarp šių keturių sienų vadovauja Violeta. Pro žaliuzių plyšelius smelkėsi aikštės triukšmas, ir paskutiniai saulės spinduliai apšvietė mažytę svetainę, skverbdamiesi vidun vertikaliais it peilio ašmenys ruoželiais. Jaunoji moteris vilkėjo smaragdo spalvos šilkinę tuniką, per liemenį susijuosusi auksiniu dirželiu, avėjo turkiškais bateliais, o ant galvos turėjo karoliukais nusagstyta įmantrų turbaną. Ant kaktos svyrojo išsipešusi juodų plaukų sruoga. Violeta gurkštelėjo šampano ir padavė jam tą pačią taurę, ir jis išgėrė ją vienu matu, springdamas lyg skenduolis. Ji vėl pripylė, laikydama taurę už plonytės kojelės, laukdama, kol jis pakvies ją šalia ant sofos. Tai buvo paskutinis kartas, kai ji leido jam pareikšti savo valią; nuo tos akimirkos ji pati ėmėsi iniciatyvos ir darė tai, ką norėjo.